

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فصل چهارم

2

عصر پهلوی، شبه ترقی غرب گرا و باستان گرایی

روشنفکری و تجدد طلبی در ایران

3 پس از آشنایی با فرهنگ غرب به صورت جریانی سطحی و آفت زده، پدید آمد. آنان خواستار تغییر سنت‌ها و پذیرش فرهنگ و تمدن غرب شدند. در عصری که شهید مدرس به عنوان دانشوری عالی‌رتبه و فقیهی برجسته طلوع نمود، روشنفکران می‌کوشیدند برای جایگزینی باورهای تمدن جدید در زندگی فردی و اجتماعی افراد با ارزش‌ها و آداب دینی به ستیز و مقابله برخیزند. این افراد ضمن تقلیدی سطحی از متفکران غربی در صدد محو میراث فرهنگی و تخریب حصارهای اعتقادی بودند، ظهور این طبقه، نتیجه استیلای تهاجمی تمدن جدید بود و افراد این قشر با مسائل اجتماعی به‌طور غیر منطقی و سطحی برخورد می‌کردند و نوعی بیگانگی با فرهنگ خودی داشتند. اگر دم از آزادی یا قانون طلبی می‌زدند می‌خواستند با این حربه‌ها به مبارزه با دیانت مردم و جنبه‌های تقدس جامعه برخیزند.

روشنفکران این دوره به عنوان تاکید بر ملیت‌گرایی به عنوان محور اصلی‌اندیشه خود، از تئوریسین‌های رضاخان بودند و در استقرار و تحکیم اقتدار سیاسی وابسته به استکبار تلاش می‌کردند، نفی شریعت اسلامی، حاکمیت لیبرالیستی به همراه پیروی از غرب را این افراد تنها راه ترقی و توسعه سیاسی اجتماعی ایران قلمداد می‌کردند و گرچه با طرح حاکمیت قانون به مبارزه با استبداد برخاستند اما در عمل نه تنها با رژیم رضاخان به توافق رسیدند بلکه با حمایت و تقویت آن به تحکیم پایه‌های لرزانش مبادرت ورزیدند و تقدیر از استعمار و قدرت‌های غربی را در راس برنامه‌های خود قرار دادند، جهان بینی این افراد از میدان به در کردن فرهنگی بود که بینش معنوی را محور همه حرکت‌های اجتماعی و فردی تلقی می‌کرد و ابداع ارزش‌ها و

شبه ترقی غرب گرا و باستان گرایی در عصر پهلوی اول

4

(۱) به حکومت رسیدن رضاخان و اقدام به تحولات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در راستای تمایلات انگلیس

(۲) عدم تفاوت ساختار سیاسی پهلوی با قاجار

(۳) تبدیل رضاخان به بزرگترین ثروتمند ایران

(۱) ثبات سیاسی پهلوی نسبت به قاجار (به دلایل زیر)

- (ارتش - بروکراسی مدرن - پشتیبانی گسترده دربار)

(۴) ساختار سیاسی پهلوی اول موجب انسداد سیاسی شد

(۵) آزادی یکباره مردم در سال ۱۳۲۰ اول حکومت پهلوی دوم.

(۶) حامیان استبداد رضاخانی

- حامیان خارجی (به خاطر منافع خود)

- روشنفکران غربگرا (تز استبداد منور)

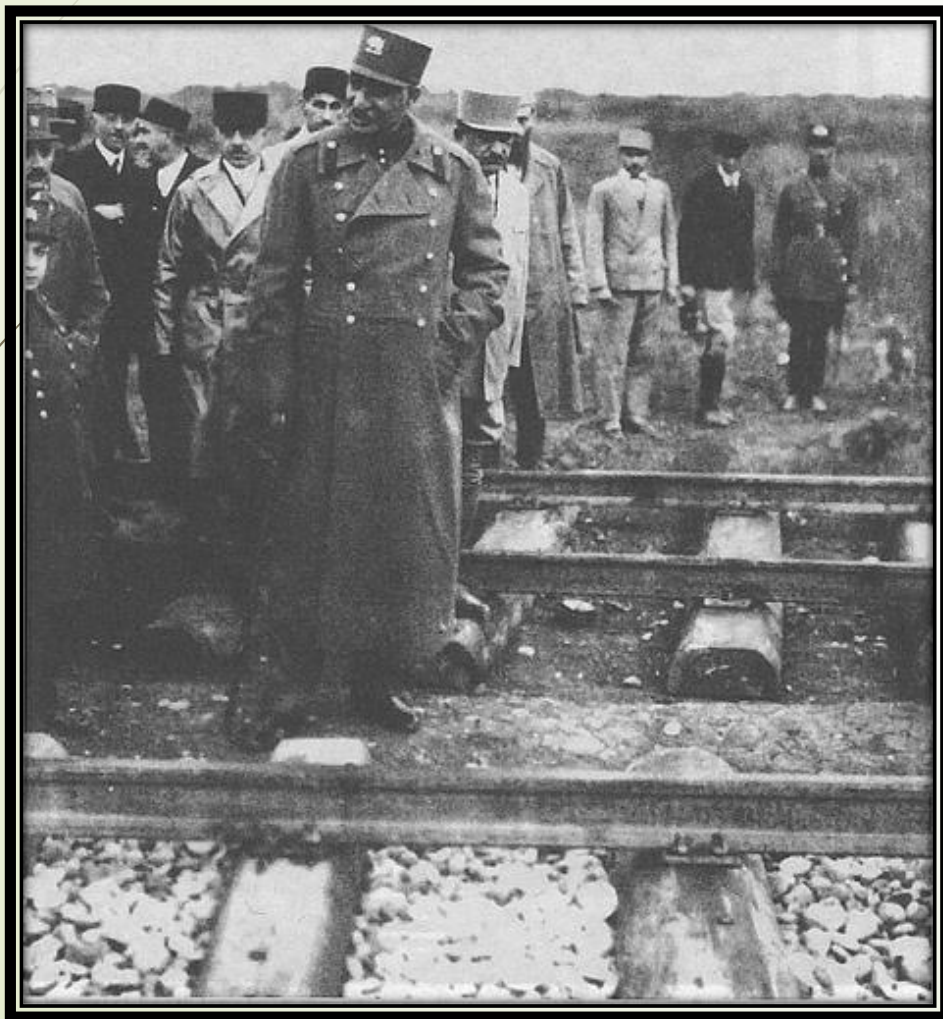
عوامل زمینه ساز نوسازی غربی در ایران در زمان رضاخان

- (۱) تأثیرات فکری نهضت مشروطیت و حضور طبقه جدید تحصیل کرده در غرب در کنار طبقه حاکم
- (۲) نیاز درونی ایران برای برون رفت از بحرانهای اجتماعی و اقتصادی ناشی از جنگ
- (۳) مقارن بودن با عصر نوسازی و نظریه های غرب در جهان
- (۴) اقتباس از کمال آتاتورک

اقدامات رضاخان برای نوسازی غربی

(۱) تغییر پوشش زنان (کشف حجاب) و مردان (متحد الشکل کردن لباسها)

(۲) ایجاد بانک سرمایه گذاری

(۳) غربی کردن جامعه

(۴) ترویج ملی گرایی افراطی

(۵) توسعه سرمایه داری دولتی

(۶) تاسیس بانک و راه آهن

(۷) ایجاد مدرسه و دانشگاه به سبک اروپا

(۸) احداث کارخانه های جدید

ویژگیهای شبه مدرنسم پهلوی

(۱) ۱. با اینکه اندیشه و آرمان های اجتماعی را در خود داشت ولی با فرهنگ و تاریخ جامعه بیگانه بود

(۲) ۲. برخلاف مدرنیست های اروپایی به ندرت از اندیشه ها

و ارزشها و روشهای اروپایی شناخت واقعی داشت.

محورهای اقدامات فرهنگی رضاخان

(۱) ناسیونالیسم باستانگرایی

(۲) تجدد گرایی

(۳) مذهب زدایی

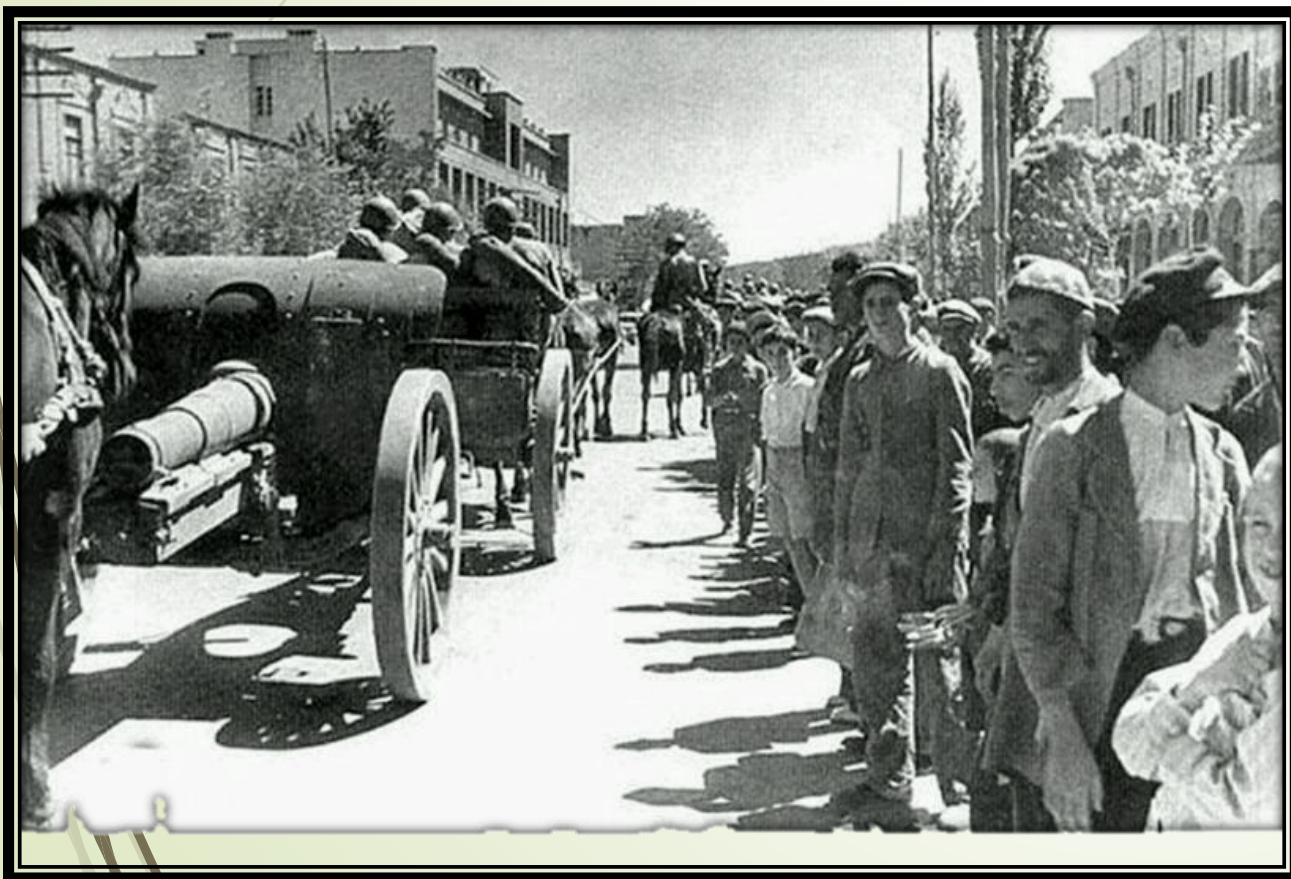

شبه ترقی غرب گرا و باستان گرایی در عصر پهلوی دوم

▪ جنگ جهانی دوم و اشغال ایران و بروز مشکلات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی

▪ دو قطبی شدن جهان و تلاش هر کدام

(شوروی و امریکا) برای جذب کشورهای بیشتر

برنامه های پهلوی دوم برای ایجاد تغییرات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

- حوزه اقتصادی – صنعتی سازی
- حوزه اجتماعی – ایجاد طبقه متوسط جدید (حامی پهلوی)
- حوزه فرهنگی – تضعیف فرهنگ دینی و تقویت فرهنگ غربی

علل ناکامی برنامه های پهلوی دوم

- (۱) مذهبی بودن بسیاری از اعضای طبقه متوسط و ایجاد شکاف بین آنها و حکومت
- (۲) عدم مطابقت ایدئولوژی شاهنشاهی با الگوهای نوین حکومت جهانی
- (۳) عدم توجه به فضای باز سیاسی بعد از ۱۳۳۲ مانع رشد نهادهای مشارکتی
- (۴) عدم مشروعیت سیاسی شاه به لحاظ تاریخی (بخصوص بعد از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲)
- (۵) ریشه های قومی و مذهبی و اثرپذیری از روحانیت

علل انحطاط پهلوی دوم

12

- عدم احیای دیکتاتوری رضاخانی در سالهای اولیه حکومت محمدرضا به خاطر کم تجربگی
- شروع خودمحموری محمدرضا از کودتای ۲۸ مرداد ۳۲
- روی کار آمدن کندی در امریکا در سال ۱۳۳۹ شمسی و فشار بیشتر برای ایجاد فضای باز سیاسی در ایران و تحریک نیروهای مخالف ملی - مذهبی و حزب توده
- مقاومت شاه در مقابل فشارهای داخلی و بین المللی
- حمایت عملی بازرسی شاهنشاهی، ساواک، نیروهای مسلح شاهنشاهی، دادگاههای نظامی، و... از شاه
- نخست وزیری تشریفاتی هویدا (۱۳۴۳ - ۱۳۵۶)
- هویت سازی، الگوی باستان گرایی
- برگزاری جشنهای شاهنشاهی، تغییر تقویم هجری به شاهنشاهی، ادعای ظل الهی و ...

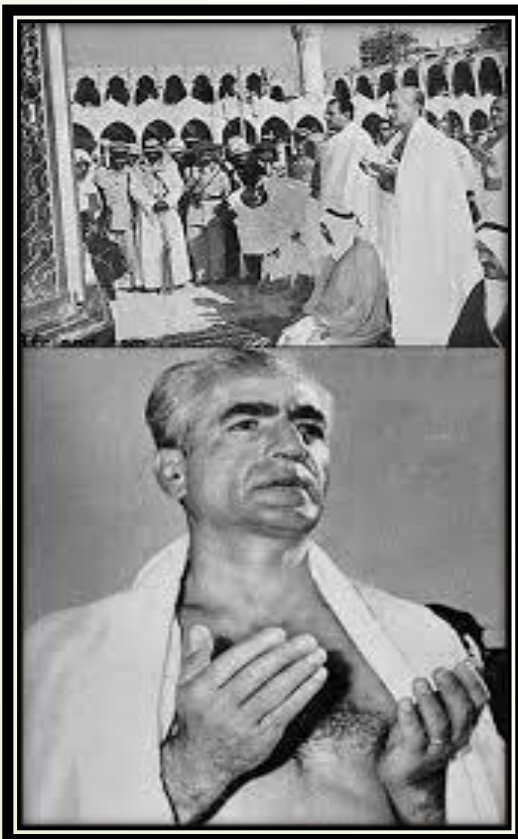
پارادکسهای هویت در عصر پهلوی

✓ بازگشت به ایران باستان با احیای مظاهر فرهنگ غربی

✓ شعار عزتمندی در کنار وابستگی کامل به امریکا

✓ دفاع از هویت ایرانی در تقابل فرهنگ اسلامی

(در حالی که فرهنگ اسلامی کاملاً در ایران بومی شده بود)

پایان فصل چهارم